

DOI: 10.31548/hspedagog13(1).2022.179-184

УДК 168.5

ОСОБИСТІСНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОСТІ: ВІД ПОСТМОДЕРНОГО ІНДИВІДА – ДО ДУХОВНО ЗРІЛОГО ГРОМАДЯНИНА

ЧЕКАЛЬ Л. А., кандидат філософських наук,

доцент кафедри соціальної роботи та реабілітації

Національний університет біоресурсів і природокористування УкраїниL_chekal@nubip.edu.ua

ORCID:0000-0002-3081-3876

Анотація. Подано аналіз духовних засад сучасних соціально-політичних подій в Україні і світі в контексті особистісних трансформацій XXI століття. Зважаючи на те, що нині наша країна опинилась в епіцентрі усвідомлення і обстоювання головних цінностей людства, у даній статті йдеться передусім про нагальність захисту загальнолюдських духовних цінностей та найкращих, найважливіших рис гідної особистості у цивілізованому світі. Духовні цінності людства кристалізувались протягом усієї історичної практики та зберігаються у Священних книгах усіх народів світу. Вони є тими самими для всіх націй та етносів, хоча через певні одіозні історичні колізії та завдяки певним одіозним лідерам ці цінності деформувались та знеохочувались у свідомості цілих народів, що заблукали стежками історії. У статті розглянуто соціально-етичні аспекти особистісних трансформацій сучасності. Розглянуто специфічні риси сучасного індивіда, приналежного до розвинутого цивілізованого суспільства, яке тривалий час було позбавлене гострих суспільних проблем та міжнародних конфліктів. Здійснено порівняльний аналіз характерних рис людини цивілізованого світу та зомбованої особи тоталітарного режиму. Наголошено на тому, що нині у надскладних обставинах українці впевнено тримаються на межі розлому світу на цивілізовану та варварську територію. Українські громадяни редукували актуальність релятивних постмодерних моделей світосприйняття. Українці відновили прозорий, сталий і надійний моральний образ представника сучасної молоді: патріота, інтелектуала і оптиміста.

Ключові слова: особистість, трансформація, духовність, демократія, рефлексія, аксіологія, моральність, релятивність, постмодерн, індетермінізм, цивілізація, тоталітаризм, свобода, патріотизм.

Актуальність (Introduction). Нині наша країна опинилась в епіцентрі усвідомлення і обстоювання головних цінностей людства. І йдеться передусім про загальнолюдські духовні цінності та найкращі, найважливіші риси гідної особистості у цивілізованому світі. Сьогодні саме на нас, українців, нагальною реальністю покладена місія відновлення і ствердження істинних цінностей цивілізованого людства. І сплачуємо ми за це повернення до витоків людяності велику ціну. Увесь наш об'єднаний в одне ціле народ, наша молодь впевнені у тих загальнолюдських цінностях, які ми важкою ціною захищаємо. Увесь цивілі-

зований світ прокинувся від благодушної летаргії, усвідомивши небезпеку нерефлексованої юрби. Українські воїни, волонтери, політики – усе українство піднялось на боротьбу за обстоювання як власних етно-національних здобутків та цінностей, так і за відновлення загальнолюдського аксіологічного стрижня, за свободу і демократію. У надскладних обставинах ми впевнено стоїмо на межі розлому світу на цивілізовану та варварську територію. Ми редукували актуальність релятивних постмодерних моделей світосприйняття. Ми відновили прозорий, сталий і надійний моральний образ представника сучасної молоді:

патріота, інтелектуала і оптиміста. І актуальність аналізу таких особистісних трансформацій визначається нині значущістю самих соціально-політичних колізій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Дана стаття присвячена сьогоденній соціально-політичній та етико-філософській проблематиці і є результатом власних аналітичних студій автора. Очевидно, з часом з'являться численні міждисциплінарні дослідження в контексті розглянутої проблематики.

Мета (Purpose). Метою даного дослідження є обґрунтування тези щодо покладеної на Україну та українців місію відновлення і ствердження істинних цінностей цивілізованого людства. І щодо того, що сплачуємо ми за це повернення до витоків людяності велику ціну. Увесь наш об'єднаний в одне ціле народ, наша молодь впевнені у тих загальнолюдських цінностях, які ми важкою ціною захищаємо. І ми впевнені у підтримці загальнолюдської демократичної спільноти, так само, як впевнені у нашій перемозі над бездуховністю.

Матеріали і методи дослідження (Methods). Дослідження спирається на системний, компаративістський підхід до розв'язання поставлених проблем. Метод історичної ретроспекції дозволив позначити проблемне поле і специфіку сучасних соціально-політичних колізій, а також визначити перспективи та основні тенденції подальшої історичної ходи для України й світу. Порівняльно-аналітичний метод надав можливості усвідомити якісні зміни, що відбулись у світосприйнятті постмодерного індивіда під впливом воєнних подій в Україні. Йдеться про актуальну аксіологічну трансформацію сучасної особистості у цивілізованому світі.

Результати (Results). Визначено, що нині саме на нас, українців, нагальною реальністю покладена місія відновлення і ствердження істинних цін-

ностей цивілізованого людства. І сплачуємо ми за це повернення до витоків людяності велику ціну. Увесь наш об'єднаний в одне ціле народ, наша молодь впевнені у тих загальнолюдських цінностях, які ми важкою ціною захищаємо. І ми впевнені у підтримці загальнолюдської демократичної спільноти, так само, як впевнені у нашій перемозі над бездуховністю і тоталітарним російським злом. Після нашої перемоги ми відновимось як психологічно, так і економічно. І наша молодь переконана у цьому і готова до цього. Більш того, ми спонукаємо усе людство переусвідомитись, переоцінити реальність. Йдеться про реконструкцію наявної аксіологічної ситуації на бік гуманізму, глобального розвитку правової свідомості, духовності та альтруїзму.

Виклад основного матеріалу. (Discussion). У XVI столітті німецький засновник протестантства М. Лютер, висунувши свої видатні тези проти духовного зубожіння через продаж індульгенцій, казав: «На тому стою і не можу інакше!». Цим він позначив необхідність, за будь-яких обставин і небезпек, зберігати особистісний моральний стрижень та справжню духовність-віру. Через 300 років, у XIX столітті данський мислитель С. К'єркегор, транслюючи вплив на світосприйняття ірраціональності, перефразував цей афоризм: «На тому стою: на голові чи ногах – не знаю...». А ще через більш, як століття, французький постмодерніст Ж-Ф. Ліотар знов модернізував цей вислів, позначаючи риси сучасної людини: «Стою на тому, але можу де завгодно і як завгодно...».

Таку релятивістську ознаку людино-маси новітнього часу виокремлював ще Х. Ортега-і-Гассет у відомій праці «Бунт мас», де наголошував на небезпеці юрби безособових індивідів, що не мають ані чеснот, ані «інтелігентських комплексів». Така «людино-маса» була загрозою для демократії, свободи, громадянського суспільства та правової цивілізованої держави вже у XX столітті.

Така, вирощена тоталітаризмом юрба тепер, у ХХІ столітті, напала на Україну.

Увесь цивілізований світ здригнувся від усвідомлення глибини морального занепаду та бездуховності величезної людино-маси із зомбованою свідомістю. Благополучним та вільним громадянам європейських суспільств добробуту та США й Канади навіть на думку не спадало, що тут, поряд із цивілізованим світом, є велика загроза свободі й демократії з боку темних заздрісних варварів, не здатних ані до ефективної праці, ані до творчості, ані до моральності й відповідальності. А розум цієї людино-маси затьмарений ненавистю як до всього, що невідомо, так і до того, що є кращим за власне їхнє. У цьому контексті Френсіс Фукуяма у нещодавньому інтерв'ю відзначив: «Поразка Росії зробить можливим нове народження свободи». І ще додав, що це позбавить увесь світ від занепаду глобальної демократії.

Нині наша країна опинилась в епіцентрі усвідомлення і обстоювання головних цінностей людства. І йдеться передусім про загальнолюдські духовні цінності та найкращі, найважливіші риси гідної особистості у цивілізованому світі. Духовні цінності людства кристалізувались протягом усієї історичної практики та зберігаються у Священних книгах усіх народів світу. Вони є тими самими для всіх націй та етносів, хоча через певні одіозні історичні колізії та завдяки певним одіозним лідерам ці цінності деформувались та знеохочувались у свідомості цілих народів, що заблукали стежками історії. Так, приміром, росіяни впевнені у тому, що їхні цінності, або ж «духовні скрепи», - затверджені указом президента. Тут бачимо класичний зразок ментальності особи, вирощеної провладною пропагандою у тоталітарному суспільстві. Тут не йдеться про гуманістичні цінності: цінність людини та людського життя передусім! Так само, як не йдеться тут і про права, демократію й громадянську

гідність людини у цивілізованому соціумі. Головна риса тоталітаризму – зневага до людського життя і гідності. Люди в такому суспільстві є лише гвинтики, виконавці чужої волі. А невпинний тиск на свідомість людей з боку потужної провладної пропаганди перетворює їх мислення на стандартизоване, конвеєрне та патерналістське. Адже усе державне! За таких умов людина не має і не може подбати про себе: «подбає держава»! Такі люди не зреалізують свої власні спроможності й здібності, вони не розвинули економіку та інші цивілізаційні сфери. Це – обмежені та психологічно травмовані люди. У тоталітарному суспільстві ти – не вільний обирати, як діяти. І ти не можеш бути собою – особистістю, яка відрізняється від усіх інших та є самодостатньою і вільною.

Українці не такі! Ми не скоряємось. Ми завжди переконані, що гідні кращого життя. Ми маємо невичерпну силу обстоювати свободу і захищати її.

Протягом нашої драматичної історії у лежачих радянських наративів кожна українська родина мала когось свого - закатованого, знищеного радянською державою. Хто висловлювався проти панівної ідеології, партійної лінії, потрапляв до Сибіру у заслання. Українське селянство не сприйняло сталінських планів колективізації. Історично і географічно ми маємо найродючіші ґрунти в Європі. І нашим аграріям завжди можна було, не об'єднуючись у великі артелі на чолі з призначеним згори лідером, ефективно обробляти свою ділянку землі індивідуально: своєю родиною або невеликим хутором. Працьовитих хазяїв, які відмовлялись підпорядковуватись комусь сторонньому, «розкуркулювали», їхню землю і хліб відбирали, влаштували в Україні геноцид-голодомор 1932-33рр. Потім ми втрачали кращих представників української інтелігенції – втрачали генофонд нації у сталінських репресіях. Широко розповсюджувались корупція, кумівство, насильство і страх. А керувала такими аксіологіч-

ними деформаціями спотворена радянська еліта. Влада в умовах тоталітарного режиму була неконтрольованою та корумпованою. Відбувалось тотальне, на усіх соціальних щаблях свідоме знищення довіри, у тому числі й до влади. Усі зраджували усіх. Усі писали на всіх.

Після таких травм, пережитих протягом нашої історії, маємо долати нові, пов'язані з російською військовою агресією. Сьогодні саме на нас, українців, нагальною реальністю покладена місія відновлення і ствердження істинних цінностей цивілізованого людства. І сплачуємо ми за це повернення до витоків людяності велику ціну. Увесь наш об'єднаний в одне ціле народ, наша молодь впевнені у тих загальнолюдських цінностях, які ми важкою ціною захищаємо. І ми впевнені у підтримці загальнолюдської демократичної спільноти, так само, як впевнені у нашій перемозі над бездуховністю і тоталітарним російським злом. Після нашої перемоги ми відновимось як

психологічно, так і економічно. І наша молодь переконана у цьому і готова до цього. Більш того, ми спонукаємо усе людство переусвідомитись, переоцінити реальність. Йдеться про реконструкцію наявної аксіологічної ситуації на бік гуманізму, глобального розвитку правової свідомості, духовності та альтруїзму.

Наша нація є сильною, волелюбною і оптимістичною. І наша молодь є творчою та інтелектуальною. Українцям після своєї перемоги не забракне вміння вибудувати оновлене соціально-економічне середовище із одночасним ствердженням і захистом як загальнолюдських, так і національно-патріотичних цінностей. При цьому українська молодь, залучившись до захисту своєї країни, до волонтерства, - вже подала для усього світу зразки флексибільності у нових реаліях. Але разом із креативністю, високою швидкістю адаптації та мультирольовою участю у подіях – ми зберігаємо наш моральний стрижень,

людяність і духовність, розвиваємо правову свідомість і «зелене мислення», патріотизм та мультикультуралізм. Таким чином, давня лютерівська теза відновлює свій глибинний зміст і ціннісне значення.

В сучасних європейських постмодерних концепціях щодо популярного образу молодого індивіда XXI сторіччя йшлося про його певні вищезазначені соціо-психологічні особливості. Інтерпретуючи лютерівсько-ліотарове «стою на тому, але можу де завгодно і як завгодно», маємо виокремити такі риси сучасного індивіда, як наявність «потому бажань» замість звичної класичної свідомості; як «імперсональна швидкість», флексибільність, що межує з аксіологічною релятивністю; індетермінізм та критика будь-яких сталих істин та теоретичних схем – «неконцептуалізована інтенсивність». А оскільки плін подій та порядок речей у світі не піддається трансформації і навіть мстить людині, - то обґрунтовується доцільність «софт-ідеології»: відсутність стрижня, сталої особистісної основи індивіда. Зрештою у нього виникає зневір'я у можливість свободи, породжене неофаталізмом випадкового везіння. При цьому йдеться не про творчість, а про компіляцію і цитування, а також врешті-решт – про ігнорування будь-яких обов'язкових для всіх правил. Формується специфічний соціальний вибір індивіда: «по той бік оцінок, рамок, цінностей». І у цьому контексті в працях відомих сучасних мислителів (Ж.-Ф. Ліотар, Ж. де-Льоз, Ж. Дерріда) знаходимо варіанти типового індивіда постмодерного суспільства: «яппі» та «зомбі».

У першому випадку йдеться про молодого професіонала, мешканця міста, який є представником середніх верств суспільства. Він звик до споживання усіх можливих благ цивілізації та при цьому він не обтяжений «інтелігентськими комплексами».

Другий варіант, або «зомбі», - є запрограмованою істотою, що не здатна самостійно мислити. Він живе одним

днем. Головним прагненням «зомбі» є фінансовий успіх і якомога швидше. А про засоби для досягнення цієї мети не йдеться. Отже, тут маємо актуалізацію макіавеллівського аморалістичного орієнтиру: «мета виправдовує засіб». Але такому сповзанню до латентної релятивізації особистісних загальнолюдських цінностей прийшов кінець. І цей кінець позначений розпачатою Росією війною проти України та усього українського. Людино-маса зазомбованих тоталітаристською брехливою пропагандою істотничить волелюбних та самодостатніх сусідів. Увесь цивілізований світ прокинувся від благодушної летаргії, усвідомивши небезпеку нерerefлексованої юрби. Українські воїни, волонтери, політики – усе українство піднялось на боротьбу за обстоювання як власних етнонаціональних здобутків та цінностей, так і за відновлення загальнолюдського аксіологічного стрижня, за свободу і демократію. У надскладних обставинах ми впевнено стоїмо на межі розлому світу на цивілізовану та варварську територію. Ми редукували актуальність релятивних постмодерних моделей світосприйняття. Ми відновили прозорий, сталий і надійний моральний образ представника сучасної молоді: патріота, інтелектуала і оптиміста.

Українці – сильна волелюбна нація. Ми – не раби і не жертви! Ми – господарі своєї родини, землі, країни. За умов поєднання розвиненого громадянського суспільства, правової держави,

раціональної економічної та соціальної політики і підтримки з боку демократичного світу – матимемо широкий простір для найсучасніших інновацій в усіх сферах життєдіяльності.

Список використаних джерел

1. К'єркегор Сьорен // Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. ред.) та ін. — Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. — 742 с.
2. Ліотар Жан-Франсуа // Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. — Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. — 742 с.
3. Ортега-і-Гасет, Х. Бунт мас / Х. Ортега-і-Гасет // Ортега-і-Гасет Х. «Вибрані твори». — К. : Основи, 1994, - 140 с.

References

1. Kierkegaard Soren // Philosophical Encyclopedic Dictionary (2002). (V.I. Shynkaruk, Ed.). [In Ukrainian]. Kyiv: Abris..
2. Lyotard Jean-François // Philosophical Encyclopedic Dictionary (2002). (V.I. Shynkaruk, Ed.). [In Ukrainian]. Kyiv: Abris.
3. Jose Ortega Gasset, The Revolt of the Masses / Jose Ortega Gasset "Selected works" (1994). [In Ukrainian]. Kyiv: Osnovy.

PERSONALITY TRANSFORMATIONS OF THE MODERN AGE: FROM A POSTMODERN INDIVIDUAL TO A SPIRITUALLY MATURE CITIZEN**L. A. Chekal**

Abstract. *The study includes the analysis of the spiritual foundations of modern socio-political events in Ukraine and the world in the context of personality transformations of the XXI century. Given that today our country is at the epicenter of awareness and defense of the core values of mankind, this article is primarily about the urgency of protecting universal spiritual values and the best, most important features of a worthy personality in the civilized world. The spiritual values of mankind have crystallized throughout historical practice and are preserved in the Holy Books of all nations of the world. They are the same for all nations and ethnic groups, although due to certain odious historical conflicts and due to certain odious leaders, these values have been distorted and discouraged in the minds of entire nations lost in the paths of history. The article considers the socio-ethical aspects of personality transformations of today. It continues with a review of the specific features of a modern individual belonging to a developed civilized society, which has long been free of acute social problems and international conflicts. The author provides a comparative analysis of the characteristics of a man of the civilized world and a zombie person of the totalitarian regime. It is emphasized in the study that today, in extremely difficult circumstances, Ukrainians are confidently holding on the edge of a cliff dividing the world's civilized and barbaric territories. The latest experience of Ukrainian citizens has gradually reduced the relevance of relative postmodern worldview models. Ukrainians have restored a transparent, stable and reliable moral image of the representative of modern youth: an intellectual and optimistic patriot.*

Key words: *personality, transformation, spirituality, democracy, reflection, axiology, morality, relativity, postmodernism, indeterminism, civilization, totalitarianism, freedom, patriotism.*